

Eğitimde Program Dışı Etkinlikler

Editörler:

Necla KÖKSAL

Zeynep AYVAZ TUNCEL

3. Baskı

Editörler: Prof. Dr. Necla KÖKSAL - Doç. Dr. Zeynep AYVAZ TUNCEL

EĞİTİMDE PROGRAM DIŞI ETKİNLİKLER

ISBN 978-605-241-985-4

DOI 10.14527/9786052419854

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğ u yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ő. 'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğ u olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Eylül 2019, Ankara

3. Baskı: Ağustos 2021, Ankara

Yayın-Proje: Özge Yüksek

Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ő.

Saray Mah. 126. Cad. No: 20/A

Kazan/ANKARA

Tel: (0312) 394 55 91

Yayıncı Sertifika No: 36306

Matbaa Sertifika No: 49180

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Sokak Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Okullarda eğitim-öğretim etkinliklerinin sistematik bir biçimde yürütülmesi için eğitim programlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Geliştirilme amacına ve uygulama biçimine göre okullarda eş zamanlı olarak açığa çıkan farklı program türleri bulunmaktadır. Program dışı etkinlikleri kapsayan “ders dışı program” (extracurriculum) resmi programı desteklemek amacıyla işe koşulmaktadır. Öğrencilerin ilgileri ve yetenekleri doğrultusunda seçtikleri program dışı etkinlikler, onların fiziksel, sosyal, akademik ve kişilik gelişimlerine katkı sağlamaktadır. Bu farkındalıkla okullarda program dışı etkinliklerin açılması ve amacına uygun bir biçimde yürütülmesi önemlidir.

Bireylere 21. yüzyıl becerilerinin kazandırılmasına dönük eğitimin öneminin vurgulandığı günümüzde “Eğitimde Program Dışı Etkinlikler” daha fazla önem kazanmaktadır. Bu düşünceyle yazılan kitabın akademisyenlere, öğretmenlere ve öğretmen adaylarına katkı sağlaması amaçlanmıştır. Ayrıca okullarda program dışı etkinlikler düzenleyen yöneticilere ve bu etkinliklere rehberlik yapan öğretmenlere yardımcı kaynak olması beklenmektedir.

Kitap program dışı etkinliklerle ilişkili olan sekiz bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde alana ilişkin temel kavramlara, ikinci bölümde eğitimde program dışı etkinliklere, üçüncü bölümde eğitimde program dışı etkinlikler ve değerler eğitimine, dördüncü bölümde örtük program ve değerler eğitimine, beşinci bölümde örtük program ile ilgili yaklaşımlara, altıncı bölümde öğrenme alanları ve örtük programa, yedinci bölümde eğitimde program dışı etkinliklerin önemi ve uygulamadaki güçlüklerine ve sekizinci bölümde eğitimde program dışı etkinliklerin yönetimine yer verilmiştir.

Eğitimde program dışı etkinlikler dersine yönelik hazırlanan bu kitabın her bir bölümü alanında uzman akademisyenler tarafından titizlikle yazılmıştır. Süreç boyunca eleştiriye açık ve işbirlikli tutum sergileyen ve kitabın ortaya çıkmasına katkı sağlayan her bir bölüm yazarına teşekkür ederiz. Ayrıca bu kitabın alanyazına kazandırılmasına olanak sağlayan Pegem Akademi Yayıncılığa da teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Necla KÖKSAL

ORCID No: 0000-0003-2675-4305

Doç. Dr. Zeynep AYVAZ TUNCEL

ORCID No: 0000-0003-1817-9603

Denizli, 2021

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editörler: Prof. Dr. Necla KÖKSAL - Doç. Dr. Zeynep AYVAZ TUNCEL

1. BÖLÜM: Temel Kavramlar

Doç. Dr. Necla EKİNCİ - Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9953-5862

2. BÖLÜM: Eğitimde Program Dışı Etkinlikler

Doç. Dr. Özden DEMİR - Kafkas Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-6293-5045

3. BÖLÜM: Eğitimde Program Dışı Etkinlikler ve Değerler Eğitimi

Doç. Dr. Canay DEMİRHAN İŞCAN - Ankara Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-5548-4717

4. BÖLÜM: Örtük Program ve Değerler Eğitimi

Dr. Öğr. Üyesi Meltem ÇENGEL SCHOVILLE - Adnan Menderes
Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-0255-4600

5. BÖLÜM: Örtük Program Yaklaşımları

Doç. Dr. İbrahim TUNCEL - Pamukkale Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6533-6352

6. BÖLÜM: Öğrenme Alanları ve Örtük Program

Doç. Dr. Zeynep AYVAZ TUNCEL - Pamukkale Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-1817-9603

7. BÖLÜM: Okulda Program Dışı Etkinliklerin Önemi ve Uygulamadaki Güçlükler

Prof. Dr. Necla KÖKSAL - Pamukkale Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-2675-4305

8. BÖLÜM: Eğitimde Program Dışı Etkinliklerin Yönetimi

Doç. Dr. Hakkı KONTAŞ - Adıyaman Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6135-9477

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	iv

1. BÖLÜM TEMEL KAVRAMLAR

Giriş.....	2
Program Türleri.....	2
Özet.....	16
Tartışma Soruları.....	17
Kaynakça.....	17

2. BÖLÜM EĞİTİMDE PROGRAM DIŞI ETKİNLİKLER

Giriş.....	20
Eğitimde Program Dışı Etkinlik Türleri.....	21
Özet.....	36
Tartışma Soruları.....	37
Kaynakça.....	38

3. BÖLÜM EĞİTİMDE PROGRAM DIŞI ETKİNLİKLER VE DEĞERLER EĞİTİMİ

Giriş.....	42
Örtük Program ve Program Dışı Etkinlikler.....	43
Değerler ve Değerler Eğitimi.....	46
Sonuç.....	58
Özet.....	59
Tartışma Soruları.....	60
Kaynakça.....	60

4. BÖLÜM

ÖRTÜK PROGRAM VE DEĞERLER EĞİTİMİ

Giriş.....	64
Temel Kavramlar	66
Değerler ve Felsefe İlişkisi	72
Program Türleri	81
Özet	90
Tartışma Soruları.....	91
Kaynakça.....	91

5. BÖLÜM

ÖRTÜK PROGRAM YAKLAŞIMLARI

Giriş.....	96
Yapısal İşlevselci (Fonksiyonalist) Yaklaşım	96
Liberal Yaklaşım (Etkileşimci Yaklaşım)	99
Yapısal-İşlevselci Yaklaşım İle Liberal (Etkileşimci) Yaklaşımın Görüşlerinin Karşılaştırılması	101
Radikal Marksist Yaklaşım	102
Diyalektik Eleştirel Yaklaşım (Direnc Yaklaşımı)	103
Postmodern Yaklaşım	105
Özet	106
Tartışma Soruları.....	107
Kaynakça.....	107

6. BÖLÜM

ÖĞRENME ALANLARI VE ÖRTÜK PROGRAM

Giriş.....	110
Bilişsel Alan Ve Örtük Program	112
Duyuşsal Alan Ve Örtük Program	117
Devinişsel (Psikomotor) Alan Ve Örtük Program	119
Özet	121
Tartışma Soruları.....	122
Kaynakça.....	122

7. BÖLÜM

OKULDA PROGRAM DIŞI ETKİNLİKLERİN ÖNEMİ VE UYGULAMADAKİ GÜÇLÜKLER

Giriş.....	124
Program Dışı Etkinliklerin Üstün Yönleri	125
Program Dışı Etkinliklerin Sınırlılıkları.....	131
Özet	133
Tartışma Soruları.....	134
Kaynakça.....	134

8. BÖLÜM

EĞİTİMDE PROGRAM DIŞI ETKİNLİKLERİN YÖNETİMİ

Giriş.....	138
Yönetmelik.....	138
Kaynakça.....	152
Ekler	153
Yazarlar Hakkında.....	167

1. BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

Doç. Dr. Necla EKİNCİ - Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-9953-5862

Öğrenme Hedefleri

- Resmi, işlevsel, örtük, göz ardı edilen ve ders dışı program türlerinin temel özelliklerini bilir.
- Program türleri arasındaki ilişkiyi açıklar.
- Farklı program türlerinin öğrenme sürecine yansımalarını öğretmen ve öğrenci açısından değerlendirir.

İçindekiler

GİRİŞ

PROGRAM TÜRLERİ

Resmi Program

İşlevsel (İşe Koşulan) Program

Göz Ardı Edilen Program

Ders Dışı Program

ÖZET

GİRİŞ

Eğitim programları eğitim sistemlerinin sonuçları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğundan eğitim sistemlerinin başarısı büyük ölçüde geliştirilen eğitim programlarının niteliğine ve uygulama yetkinliğine bağlıdır. Bu nedenle eğitim programlarının geliştirilmesi, özellikleri, türleri, uygulanma biçimleri hakkında kapsamlı bir bilgi ve anlayışa sahip olmak önemlidir.

Eğitim programı çeşitli alt programlardan oluşan çok yönlü, çok boyutlu ve kendine özgü bir formatı olan bir bütündür. Eğitim programı öğrencilerde beklenen öğrenmeyi meydana getirebilmek için planlanmış etkinliklerin tamamını, bir başka deyişle öğrencilerden beklenen öğrenmelerin gerçekleştirilmesine dönük tüm etkinlikleri kapsar (Büyükkaragöz, 1997). Eğitim programı “öğrenene okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği” (Demirel, 2007) olarak tanımlanmaktadır. Eğitim programı hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme öğelerinden oluşmaktadır. Öğretim programı ve ders programı eğitimi programı kapsamında yer alan alt kavramlardır. Öğretim programı, okulda ve okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneği olarak tanımlanırken, ders programı ise sadece bir ders kapsamında belirlenmiş hedeflerin bireye nasıl kazandırılacağını ortaya koyan etkinliklerin tümü olarak tanımlanmaktadır (Demirel, 2007). Eğitim programlarının temel işgörisü eğitim politikalarının hayata geçirilmesidir.

Eğitim programları eğitim etkinliklerinin düzenlenmesi ve uygulanmasında öğretmen ve yöneticiler için bir rehber işlevi görür. Eğitim programları yoluyla okullarda eğitim etkinliklerinin aynı amaçlara dönük olarak gerçekleştirilmesi olanaklı hale gelir. Bu şekilde öğretmenlerin eğitim etkinliklerini kendi öznel görüş ve anlayışları doğrultusunda düzenlemeleri ve uygulamaları önlenerek toplumsal ortaklıkların sağlanması söz konusu olur (Büyükkaragöz, 1997). Eğitim programlarından beklenen yararların sağlanabilmesi için öğretmen adaylarının, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin eğitim programlarıyla ilgili farkındalıklarının olması önemlidir. Bu bölüm bu kapsamda bir giriş niteliği taşımaktadır.

PROGRAM TÜRLERİ

Alanyazında eğitim programları ile ilgili farklı sınıflandırmalar olmakla birlikte, bu bölümde Posner (1992) tarafından yapılan gruplandırma temele alınmıştır. Posner (1992) program türlerini *resmi program (official curriculum)*, *işe koşulan program (operational curriculum)*, *örtük program (hidden curriculum)*, *gözüdenilen program (null curriculum)* ve *ders dışı program (extra curriculum)* olmak

üzere beş başlık altında ele almıştır. Bu program türleri aşağıda kısaca açıklanmış olup, ilerleyen alt bölümlerde daha ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.

1. *Resmi program*: Genel olarak amaçlar, içerik öğrenme öğretme süreci ve değerlendirme öğelerinden oluşan onaylanmış yazılı programdır. Bu programın amacı öğretmenlere dersleri belirli hedefler/kazanımlar çerçevesinde planlama, uygulama ve değerlendirme konularında yol gösterici bir çerçeve olarak işlev görmektedir. Bu program aynı zamanda yöneticilere öğretmenleri izleme ve değerlendirme aracı olarak da işlev görür.

2. *İşe koşulan (işlevsel) program*. Öğretmenlerin gerçekte sınıflarında ne öğrettiklerinden ve öğretilenleri öğrencilerin gözünde ne kadar önemli kıldıklarından oluşur. Bu program türünün iki yönü vardır. Bunlardan birincisi öğretmen tarafından derse dahil edilen ve önemli gösterilen içerik- öğretilen program, ikincisi ise, öğrencinin uygulamada sorumlu olduğu öğrenme çıktılarıdır- sınavlarda ölçülen içerik. Öğretmenler programı kendi bilgileri, inançları ve tutumları ışığında yorumladıklarından, hem gerçekte öğretilen içerik hem de sınavlarda yoklananlar resmi programdan belirgin biçimde farklılık gösterebilir. Öğrenciler bu programın oluşumunu önemli ölçüde etkileyebilirler (Powell, Farrar ve Cohen, 1985; Sedlak, Wheeler, Pulin ve Cusick, 1986).

3. *Örtük program*. Genellikle okul yetkilileri tarafından kabul edilmeyen ancak öğrenciler üzerinde resmi ya da işe koşulan programdan daha derin ve daha kalıcı etkileri olan program türü olarak kabul edilmektedir. Okullar çok sayıda norm ve değerlerden oluşan kurumlardır. Bu norm ve değerler çerçevesinde okul ve sınıf ortamında oluşan sosyalleşme süreci ve resmi programda yer almayan bazı işlevlere dönük geçirilen yaşantılar bazı örtük mesajlar içerir. Örtük program yoluyla verilen mesajlar cinsiyet rolleri, sınıf bilinci, otoriteye uyum, oyun ve iş ayırımı, toplumda gençler için onaylanabilir davranışlar, kimlerin toplumda hangi rolleri gerçekleştireceği, kimin kimler için karar verebileceği, hangi tür bilginin meşru olduğu gibi birçok konuda olabilir (Giroux ve Purpell, 1983). Böylece öğrenciler toplumsal işleyiş için gerekli bilgi, beceri, değer ve tutumları dolaylı (örtük) olarak öğrenirler.

4. *Göz ardı edilen program*. Eisner (1985) göz ardı edilen programı öğretilmeyen konulardan oluşan program olarak tanımlamıştır. Göz ardı etmenin arkasında öğretmenlerin ya da öğrencilerin bazı derslere ya da içeriklere atfettikleri önem derecesi vardır. Çeşitli nedenle önemli görülenler programa dahil edilirken, önemsiz görülenler göz ardı edilebilmektedir. Bu nedenle bazı derslerin ya da konuların neden göz ardı edildiğine odaklanılması gerekir. Örneğin, müzik, resim, beden eğitimi gibi derslere neden dört temel ders (ana dil, sosyal bilgiler, matematik ve fen) ile aynı önemin verilmediğinin üzerinde durulması gerekir.